

· FØROYA · SOCIAL-DEMOKRAT

FRÆLSI

JAVNAÐUR

BRÓÐURSKAPUR

Nr. 18	Lýsingaprisur fyri petitreglu: 40 oyru á 1. síðu, 30 oyru á 3. og 4. síðu	Leygardagin 1. mei 1943	Bladið verður bilagt á posthúsinum, og kostar kr. 1,50 + porto um fjórðingsárið	17. árg.
--------	---	-------------------------	---	----------

Tvøroyri og socialismen.

Ofta eru upplægutíðir hjá bløðum í Føroyum. Men so kann henda, at tey koma fram á eitt mið, og tey koma laðin aftur. — Eitt sum nú »Føroyatíðindi« her fyri. Tað plægdi ikki at vera so heppið og koma sær fram á nakað serligt; men nú royndi tað eitt gamalt mið. (P. M. Dam) sum mangan hevur roynst tí væl, og so væl er vordíð burtur úr hesa ferð, at norðanfjórðs bløðum verður boðið nøkur mál av veiðuni. —

Bladið plægdi at vera eyðkent fyri sínar »P. M. Dam — umrøður«, men henda greinarøðin — »Patriotisma« verður hon nevnd — fer at bera av øllum tí, ið framkomið er um henda mann.

Eftir hesari umrøðu at døma má P. M. Dam løgtingsmaður roknast fyri ein samfelagsfiggindi nr. 1. — eitt satt illdjór, ið frøist tað ið hann kann sleppa at sáa hat og klandur, illvilja og óndskap, har hann kemur frammat.

Plássið Tvøroyri, har maðurin býr, var, sum greinskrivarin sigur, eitt satt »Eldorado«, eitt eydnuland, ið eingin maður kundi hugsa sær sælari. Har var eitt »ideelt« samfelagsliv, ein »patriarkalskur« keypstaður, har keypmenn, sum grundað høvdu plássið vóru sum fedrar fyri fólkinum. Øll drógu eina linu. — skeldadust onkuntíð upp í millum. Men tað hevði einki at týða — báðir partar vóru samdir og hálsfevndust, áðrenn kveldið kom. — Og so kom ormurin í hetta handils-paradisíð, og ormurin æt P. M. Dam. Keypmenn fóru á húsagang og mistu síni virkir, staðurin fólndi, og sálirnar eitur sprongdust. Og nú liggur plássið sum ein ræðslumynd til »Skræk og Advarsel« fyri onnur pláss og fólk, ið hugsa skulu um »socialismu« og P. M. Dam. —

Soleiðis er málningurin, og hann er so sanniliga ikki nýggjur. Vit kenna hann. Hatta er vordíð so gá-nalt og slitið, at P. M. Dam og hansara »socialisma« skal hava gjørt enda á Tvøroyri. — Leti-

gangur, forkoma tey, ið eiga nakað og ganga bara á tað almenna fyri at fáa sær molarnar inn í munnin, tað, siga teir í Føroyum, er eyðkenni fyri eina ræslu, sum er vordin stýrslag í fremstu londum í verðini. —

Hesar greinirnar eru annars sörar fyri nakað prógv, nakað dømi um, hvussu »socialistandin« — ella hvat tað eitur — skal hava beint fyri Tvøroyri. Har kemur bara alt kropp á kroppi, ógvuliga flækt, eingin greið disposition ella saklig »argumentir«, sýnist bara at vera bóltáð higgar og hagar í einum illsintum heila.

Ein kundi hugsa sær, at grein-skrivarin var »a disappointed man«, onkur, sum vanur er at »svinga við stokki« og ganga og bresta um kantórðyr, og sum nú »er farin niður úr«, og sum liður av einari ógvuliga menniskjansligari sjúku, sum tey rópa »evund«.

Vildi kanska helst sveima har, sum P. M. Dam og hesin stóri Vestmennin »ganga og kleyva« — ella sitið til borð saman við slíkum hægbornum harrum sum Reventlow greiva í London.

Longsilin at koma frammat og fáa lut í »lívins góðgæti« hongur so fast við okkum øll, og eina sterkastur er hann hjá teimum, sum hava verið á leið móti toppinum, men so eru glíðin niður aftur.

Hvør hevur eisini hoyrt tað, at »socialisma« er komin nakrastaðnis í Føroyum? At vera socialisthugaður og so at fáa sett socialist-tankan í verk í einum landi eru tvey ógvuliga ymisk ting.

Okkara stýrslag og lógir eru jú »privatkapitalistisk«, — tað privata »initiativ« hevur fritt ráðarum bæði á Tvøroyri og allastaðnis í landinum.

Handilshúsin á Tvøroyri høvdu sínar egnu arbeiðsformenn, og eingin hevði rætt at blanda seg í teirra fyrirkur, arbeiðararnir fingu sjálvandi lön eftir galdandi sáttmála og ikki tørvandi at taka meiri arbeiðarar í arbeiði enn handils-

harrin sá var neyðugt, eingi arbeiðarasamtøk vóru heldur á Tvøroyri, tá ið afturgongan kom, sum »konkurerandi« handilshúsin av fótum.

Men hetta evnið, sum her verður haft frammi, og sum fólk ofta hava á lofti, er áhugavert: Hví, at annars pengasterk handilshús, ið blomstra so óført eitt tíðarskeið, og sum bera liv og virksemi við sær, fara av fótum, og eitt liviligt og virkishugað pláss fólmar, »stagnerar«.

Fólk hugsa, sum sagt, nógv um slíka vanluku, og so er altíð okkurt at leggja skuldina á, okkurt óreint, sum tey »hava ringt eyga á, eins og trúð verður uppá ring menniskjur, sum hava ring eygu og ringa tungu og kunnu ganda einum allar vanlukkur á hendi. Hetta er altíð so. Tað skal altíð vera okkurt »ytri«, okkurt uttan ífrá, sum hevur á og verður atvoldin til fallið. Sjálvandi eru eisini ofta ytru orsakir slíkum virkjum at meini. Viðurskifti í útlandum, sum ein ikki er harri yvir, ella vanlig óeydna kunnu vera atvoldir. Ein má í hesum viðføri minnst til at nevna, at tað var ikki bara á Tvøroyri, at handilshús skruddu av stað aftaná veraldarbardagan. Tað var ikki nógv fyri at rokna upp gomul handilsvirki á ymsum plássum, sum ikki ganga meir, og har var eingin »socialisma« ella uppsøing, ið völdu fall teirra. Og um ein legði í at farið og gingið út í æsir, so kundi eisini pláss í Føroyum verið nevnd, sum ljótt hevði sæð út á, skuldu tey haft bara handilshús at litíð á.

Her vóru kanska eisini nógvir »ytru« orsakir til brestirnar. Iva-leyst. Men man ikki eisini brotið hava komið »innanfrá«, frá virkinum sjálvum? Er tað ikki í slíkum ferum sum við t. d. londum, ið økjast og økjast og verða mensk og draga óført ríkidømi til garðs, og so brestur einaferð, skridan loypur, og ein tíð kemur, tá alt er í niðurgongu og fallkomið. Onkur sigur, at har eru ytru atvoldir, ið gera seg galdandi. Ríkið verður áherjað uttan ífrá, og álop-

ini eru so sterk, at tað má bogná, tað má at endanum fara til grundar.

Men kann ikki eisini sigast, at atvoldin til fallið er hon, at ríkið sjálvt er viknað innanlendis, rot er komið í rótina, fólkasálin hevur ikki tolt ríkidømið og teir góðu dagarnar. So er hon spilt, »degenererað«, og eftir standa bara glógvandi minni um tað, ið var, um allan stórleikan.

Ella eisini, at óvnógv var tikið saman um, og heimlandið var ikki ment at bera tøkuna. —

Hef er ymiskt, sum kann sipa saman. —

Fall hjá handilshúsum man ikki bara kunna skyldast uppá ytru orsakir, men heldur veikleikar og afturgonga, sum koma frá virkinum sjálvum.

Teir gomlu, ið sótu við, vóru heppnir og handilskønir menn. Teir høvdu gávarhar og handa-lagið og fingur fyrirkuna at blomstra. Men teir, ið aftaná koma, hava mist gávarnar og duga ikki at handfara arvin — hava heldur ikki gávar at fáast við arbeiðsfólkið. T. v. s.: hava ikki evnir at vera arbeiðsgevarar. Ongar nýgerðir verða heldur, og virkið stíðnar í tí gamla.

So er tað henda trúgvín, at eitt virki er so stórt og menskt, at tað kann ikki fara fyri bakka, ognir tess kunnu ikki tømast. Eins og fólk, ið trúgva at land teirra kann ikki takast av nøkrum figginda. Og øll slektin skal so liva av teirri einu fyrirkuni, bæði í ringum og góðum tíðum.

Tað verður sum ein heilur »statur«, eitt »kongahús«, og etur seg sjálvt upp.

Eisini kann nevast, at fyrirkurnar fevna óvnógv. Handilshús her í Føroyum stovnaðu handlar á hvørjum tanga — ætlanin var sjálvsagt góð — men eitt »kredit system« uttan mark var innført, og við tí mistu fólk evnini til yvirliit og at liva sum evnini vóru til.

Og tá ið avtornaði, stóðu bygdin upp um høvðið í skuld sum fyri stóran part ikki kundi verða rindað. Og tað mátti eisini raka høvudshandilin í keypstaðnum ógvuliga meint.